



ZAJETÍ V TURKESTÁNU

CAPTIVITY IN TURKESTAN

Boje na východní frontě

Ruská armáda překročila 16. srpna 1914 své západní hranice a dosáhla prvních válečných úspěchů. Brzy bylo zřejmé, že počet zajatců bude značný, a proto bylo od podzimu 1914 rozhodnuto o jejich odesílání do vnitrozemí Ruské říše. Zacházení s nimi mělo odpovídat Předpisu o válečných zajatcích, vycházejícímu z ustanovení Haagské konference z roku 1907. Zajatci byli nejprve soustřeďováni v opuštěných kasárnách. V městečku Darnice (dnes součást Kyjeva) vznikl velký tranzitní tábor, kam proudily tisíce vojáků především z haličské fronty. Odtud byly sestavovány transporty do hloubi impéria. Slovanští zajatci mířili do evropské části Ruska, Němci a Maďaři na Sibiř či Dálný východ. Část z nich byla podle potřeby přesouvána do Turkestánské gubernie ve Střední Asii – vzdáleného, ale klimaticky příznivějšího cíle, kde se nacházelo množství prázdných kasáren po jednotkách odvelených na frontu. Situace se výrazně změnila v březnu 1915 po pádu rakousko-uherské pevnosti Přemyšl, kde Rusové zajali téměř 120 000 osob, včetně civilních zaměstnanců jako vozkové či kuchaři. Zajatci byli vlaky odesíláni do železniční křižovatky v jihoruském Orenburgu, kde fungoval další tranzitní tábor. Odtud, po vysazení nemocných, pokračovali na jih do Turkestánské gubernie s centrem v Taškentu. Jedna z tratí vedla i dále na východ, kde zajatci naplňovali tábory v oblasti dnešního severního Kazachstánu.

Fighting on the Eastern Front

On August 16, 1914, the Russian army crossed its western borders and achieved its first wartime successes. It soon became clear that the number of prisoners would be substantial, and from the autumn of 1914, it was decided to send them to the interior of the Russian Empire. They were to be treated in accordance with the Regulations on Prisoners of War, based on the provisions of the 1907 Hague Convention. Initially, the prisoners were gathered in abandoned barracks. In the town of Darnitsa (now a district of Kyiv), a large transit camp was established, receiving thousands of soldiers primarily from the Galician front. From there, transports were organized deeper into the empire. Slavic prisoners were usually sent to the European part of Russia, while Germans and Hungarians were sent to Siberia or the Far East. Some were relocated to the Turkestan Governorate in Central Asia—an isolated but climatically more favorable region, where many barracks stood empty after military units had been sent to the front. The situation changed dramatically in March 1915 after the fall of the Austro-Hungarian fortress of Przemyśl, where the Russians captured nearly 120,000 individuals, including civilian personnel such as wagon drivers and cooks. The prisoners were transported by rail to the railway hub in Orenburg, southern Russia, where another transit camp operated. From there—after the sick had been removed—they continued south to the Turkestan Governorate, whose center was in Tashkent. One of the railway lines also extended further east, where prisoners filled camps in the region of present-day northern Kazakhstan.



Mapa ruského Turkestánu z roku 1913 (zdroj: archiv Ckoc-TGM) / Map of Russian Turkestan, 1913 (source: archive of Ckoc-TGM)

Turkestán

Turkestán je historicko-geografické označení pro rozsáhlý region ve střední Asii, obývaný převážně turkickými národy – Uzbeky, Kazaši, Turkmeny, Kyrgyzy aj. Nešlo o stát, ale o kulturní prostor s dlouhou tradicí islámské vzdělanosti a obchodu. V nejširším smyslu zahrnoval území dnešního Kazachstánu, Uzbekistánu, Turkmenistánu, Kyrgyzstánu, Tádžikistánu a části čínského Sin-tiangu. Jeho rozloha dosahovala až 4,5–5 milionů km² a na přelomu 19. a 20. století zde žilo přibližně 12–15 milionů lidí. V rámci ruské imperiální expanze vzniklo v roce 1867 Turkestánské generální gubernátorství – správní a vojenský útvar Ruského impéria, který postupně zahrnoval několik oblastí a gubernií (např. Ferganskou, Samarkandskou, Syrdarjinskou aj.). Jeho centrem byl Taškent. Rozloha tohoto celku činila přibližně 1,9 milionu km² a podle sčítání z roku 1897 zde žilo asi 5,7 milionu obyvatel, z toho většina muslimského vyznání. Jednou ze správních jednotek uvnitř tohoto celku byla Turkestánská gubernie – konkrétní administrativní oblast na území dnešního jihovýchodního Kazachstánu a částečně Uzbekistánu. Byla jednou z nejmenších součástí gubernátorství a podléhala přímé vojenské správě. Zatímco pojem Turkestán zůstává kulturním označením regionu, *Turkestánské generální gubernátorství* a *Turkestánská gubernie* jsou pojmy čistě administrativní, spojené s obdobím ruské koloniální nadvlády.

Turkestan

Turkestan is a historical and geographical term referring to a vast region in Central Asia, predominantly inhabited by Turkic peoples—such as Uzbeks, Kazakhs, Turkmens, Kyrgyz, and others. It was not a state, but rather a cultural area with a long tradition of Islamic scholarship and trade. In its broadest sense, it encompassed the territories of present-day Kazakhstan, Uzbekistan, Turkmenistan, Kyrgyzstan, Tajikistan, and parts of China's Xinjiang province. Its total area reached up to 4.5–5 million km², and at the turn of the 19th and 20th centuries, it had an estimated population of 12 to 15 million people. As part of the Russian imperial expansion, the Turkestan General-Governorate was established in 1867—a civil and military administrative entity of the Russian Empire, which eventually included several oblasts and governorates (e.g., the Fergana, Samarkand, and Syr-Darya oblasts). Its administrative center was Tashkent. This administrative unit covered approximately 1.9 million km², and according to the 1897 census, it had a population of about 5.7 million, the majority of whom were Muslims. One of the administrative subdivisions within this entity was the Turkestan Governorate—a more specific administrative unit located in what is today southeastern Kazakhstan and parts of Uzbekistan. It was one of the smallest components of the General-Governorate and was directly controlled by the military authorities. While the term Turkestan remains a cultural and historical designation of the region, *the Turkestan General-Governorate* and *the Turkestan Governorate* are strictly administrative terms tied to the period of Russian colonial rule.



Ministerstvo obrany
České Republiky



GULAG-X-CZ

KOPŘIVNICE
město v pohybu

SYNERGY

ZAJETÍ V TURKESTÁNU

CAPTIVITY IN TURKESTAN

Život a smrt v Turkestánu

V kasárnách i hotelech po celém Turkestánu, kam se po zajetí v Karpatech dostal téměř celý 28. pěší pluk známý jako „Pražské děti“, vznikala od jara 1915 provizorní shromaždiště pro zajatce. Na území téměř šestkrát větším než podunajská monarchie zřídila carská administrativa přibližně 40 táborů, sloužících jako pracovní a izolační zařízení. V létě 1915 se v nich nacházelo asi 150 000 zajatců z armády Rakouska-Uherska, z nichž Češi a Slováci tvořili téměř třetinu. Některé tábory byly ve městech jako Taškent, Samarkand, Kokand či Andižan, jiné v odlehlých oblastech, kde zajatci pracovali na výstavbě infrastruktury nebo v zemědělství. Silným zážitkem pro mnohé zajatce byl okamžik, kdy poprvé spatřili moře. Ačkoliv se tomuto místu říká Aralské moře, ve skutečnosti jde o jezero – tehdy ještě jedno z největších na světě. První větší zastávkou jižně od Aktjubitsku (dnes Aktobe) byla stanice Aralskoje more u města Aralsk. Zajatci s úžasem hleděli na nekonečnou hladinu a přístav s rušným lodním provozem. Dnes je jezero z většiny vyschlé a přístav opuštěný, díky sovětským experimentům. Z Aralsku pak cesta pokračovala dál do Turkestánu – většinou do zcela neznámých míst. Některé transporty věděly o cíli v Taškentu, ale o městě samotném panovala naprostá neznalost. Většina zajatců končila v provizorních táborech u kasáren pluků turkeštánského vojenského okruhu. V blízkosti si postupně stavěli jednoduché hliněné baráky. V Perovsku (dnes Kyzylorda) si movitější zajatci mohli postavit menší domky, v Kasalinsku (dnes Kazaly) bydleli v jurtách, v Krasnovodsku (dnes Turkmenbaši) na starých nákladních lodích. Vysocí důstojníci žili v Taškentu, často v bytech nebo hotelích evropského typu. Rozdělování zajatců záviselo na kapacitě táborů a jejich profesi – žádání byli ševci, krejčí či kuchaři. S odchodem ruských mužů na frontu rostla potřeba pracovních sil, a tak od léta 1915 část zajatců z Turkestánu dobrovolně odjížděla pracovat na Ukrajinu nebo do průmyslových oblastí. Ti, kdo zůstali v Taškentu, často vedli relativně kvalitní život. Ve městě, které bylo železniční křižovatkou, existovala řada možností přivýděлку – čeští hudebníci hráli v kavárnách a restauracích, jiní vyučovali jazyky nebo hudbu v ruských rodinách. Naproti tomu zajatci, kteří se provinili proti ruským zákonům a nařízením (nejčastěji pokusem o útěk), vysoké životní úroveň nedosáhli a byli převezeni do jednoho ze dvou táborů pro trestance. Jeden z nich ležel v malém městečku Gulča v dnešním Kyrgyzstánu, které bylo vybráno úmyslně jako místo, odkud nelze utéct. Pokud zdejší vězni nezemřeli v horách, okradli a zabili je divocí místní obyvatelé. Druhý tábor, z něž nebylo úniku, představovala stará trestanecká kolonie Fort Alexandrovsk (později Fort Ševčenko) na poloostrově Mangystau v Kaspickém moři na východě Kazachstánu. Tam byli přivázeni za trest převážně důstojníci a vojáci z nejbližších táborů, kteří zde pracovali na stavbě silnice, odsolovacím závodě nebo ve fabrice na zpracování ryb.



Železniční stanice Aralskoje More (zdroj: www.etoretro.ru)
Aralskoje More Railway Station (source: www.etoretro.ru)



Bazar ve městě Kasalinsk v roce 1914 (zdroj: www.etoretro.ru)
Bazaar in the town of Kasalinsk in 1914 (source: www.etoretro.ru)

Life and Death in Turkestan

In the barracks and hotels across Turkestan—where nearly the entire 28th Infantry Regiment, known as the „Prague Children,” ended up after being captured in the Carpathians—makeshift gathering points for prisoners began forming in the spring of 1915. On territory nearly six times the size of the Danube monarchy, the Tsarist administration established around 40 camps, which served both as labor and isolation facilities. By the summer of 1915, approximately 150,000 Austro-Hungarian prisoners of war were held in these camps, with Czechs and Slovaks making up nearly a third. Some of the camps were located in cities like Tashkent, Samarkand, Kokand, and Andijan, while others were in remote areas where prisoners worked on infrastructure projects or in agriculture. A powerful moment for many prisoners was when they saw the sea for the first time. Although the place is called the Aral Sea, it is in fact a lake—at that time still one of the largest in the world. The first major stop south of Aktjubinsk (now Aktobe) was the Aralskoje More station near the town of Aralsk. The prisoners looked on in awe at the endless surface and the busy port bustling with ship traffic. From Aralsk, the journey continued deeper into Turkestan—mostly to completely unknown places. Some transports were told they were heading to Tashkent, but the city itself was entirely unfamiliar to them. Most prisoners ended up in provisional camps near the barracks of the Turkestan Military District. There, they gradually built simple adobe huts. In Perovsk (now Kyzylorda), wealthier prisoners were able to construct small houses; in Kasalinsk (now Kazaly), they lived in yurts; and in Krasnovodsk (now Turkmenbashi), on old cargo ships. Senior officers resided in Tashkent, often in European-style apartments or hotels. The distribution of prisoners depended on the camps' capacities and the prisoners' professions—shoemakers, tailors, and cooks were especially in demand. As Russian men left for the front, the need for labor increased. From the summer of 1915, some prisoners voluntarily left Turkestan to work in Ukraine or in industrial regions. Those who remained in Tashkent often led relatively good lives. The city, being a major railway junction, offered many opportunities for extra income—Czech musicians performed in cafés and restaurants, while others taught languages or music in Russian households. By contrast, prisoners who violated Russian laws and regulations—most commonly by attempting to escape—did not enjoy such living standards and were transported to one of two punishment camps. One was in the small town of Gulcha in present-day Kyrgyzstan, deliberately chosen as an escape-proof location. If prisoners didn't die in the mountains, they were often robbed and killed by hostile local tribes. The second inescapable camp was the former penal colony of Fort Alexandrovsk (later Fort Shevchenko) on the Mangystau Peninsula in the Caspian Sea, in present-day eastern Kazakhstan. There, mostly officers and soldiers from nearby camps were sent as punishment to work on road construction, in a desalination plant, or in a fish-processing factory.



Ministerstvo obrany
České Republiky



GULAG-X-CZ

KOPŘIVNICE
město v pohybu

SYNERGY

ZAJETÍ V TURKESTÁNU

CAPTIVITY IN TURKESTAN

Nemoci, smrt a utrpení v zajetí

V zajateckých táborech Turkestánské gubernie byla vysoká úmrtnost. Příchozí se obtížně přizpůsobovali místním podmínkám, které se zásadně lišily od těch středoevropských. Hlavními problémy byly nedostatek čisté vody, špatná hygiena, přeplněnost a nemožnost dodržovat základní pravidla při přípravě jídla. V táborech propukaly epidemie skvrnitého a břišního tyfu, cholery a dalších nakažlivých nemocí. Častou příčinou střevních potíží byla i nadměrná konzumace tropického ovoce v letních měsících. Podle zprávy emisara Československých legií Václava Voskovce z 5. května 1916 umíralo na tyfus až 50–60 zajatců denně. V Trojickém táboře u Taškentu podle svědectví Františka Tichého během osmitýdenní epidemie v roce 1916 zemřelo přes 6 000 zajatců, včetně osmi lékařů a dvou mediků. V oblasti byla rozšířená i malárie, na kterou tehdy prakticky neexistovala účinná léčba. Podobná situace panovala i v dalších táborech – například v Zoloté Ordě poblíž dnešního Gulistonu v tzv. Hladové stepi. Tisíce zajatců podlehly nemocem přímo v táborech, cestou na místo, nebo až při návratu domů. Většina ostatků Čechů a Slováků zůstala na území dnešního Uzbekistánu. Dodnes se zachovaly případy, kdy se zajatec naposledy ozval pohlednicí z Taškentu a poté beze stopy zmizel.

Disease, Death and Suffering in Captivity

Mortality rates in the prisoner-of-war camps of the Turkestan Governorate were high. New arrivals struggled to adapt to the local conditions, which differed significantly from those in Central Europe. The main issues included a lack of clean water, poor hygiene, overcrowding, and the inability to follow basic food preparation standards. Epidemics of typhus, cholera, and other infectious diseases frequently broke out in the camps. Intestinal issues were also commonly caused by the excessive consumption of tropical fruit during the summer months. According to a report by Czechoslovak Legion envoy Václav Voskovec dated May 5, 1916, typhus was killing as many as 50 to 60 prisoners per day. In the Troitsk camp near Tashkent, over 6,000 prisoners died during an eight-week epidemic in 1916, including eight doctors and two medical students, as reported by eyewitness František Tichý. Malaria was also widespread in the region, and at the time, there was virtually no effective treatment for it. Similar conditions prevailed in other camps as well—for example, in Zolotaya Orda, near present-day Guliston, in the so-called „Hungry Steppe.“ Thousands of prisoners succumbed to disease either in the camps, en route to them, or even during their return home. The remains of most Czech and Slovak prisoners remained on the territory of present-day Uzbekistan. In some cases, the last sign of life from a prisoner was a postcard sent from Tashkent—after which they vanished without a trace.

Zajetí v dalekém Kazachstánu

Kazachstán, jakožto nejrozsáhlejší země někdejšího Turkestánu se stal jednou z hlavních oblastí, kam byli rakousko-uhersští zajatci deportováni, zejména po pádu pevnosti Přemyšl. V jeho rozsáhlých stepních oblastech vznikla celá síť zajateckých táborů. Mezi nejvýznamnější patřily tábory v Kazalinsku (Kazaly), Perovsku (Kyzylorda), Čimkent (Šymkent), Aulie-Atě (Taraz), Ust'-Kamenogorsku (Oskemen), Semipalatinsku (Semej), Pavlodaru, Akmolinsku (Astana), Petropavlovsku (Petropavl), Černjajevce (Žibek Žoly), Turkestanu, Fort Alexandrovsku (Fort Ševčenko), Akt'ubinsku (Aktobe), Kostanaji a Věrném (Almaty).

Na území dnešního Kazachstánu se dodnes dochovaly tři výrazné památníky věnované rakousko-uherským zajatcům:

Captivity in Distant Kazakhstan

Kazakhstan, as the largest territory of the former Turkestan, became one of the main regions where Austro-Hungarian prisoners of war were deported, especially after the fall of the fortress of Przemyśl. A vast network of POW camps was established across its expansive steppe regions. Among the most important were camps in Kazalinsk (Kazaly), Perovsk (Kyzylorda), Chimkent (Shymkent), Aulie-Ata (Taraz), Ust-Kamenogorsk (Oskemen), Semipalatinsk (Semey), Pavlodar, Akmolinsk (Astana), Petropavlovsk (Petropavl), Chernyaevka (Zhibek Zholy), Turkestan, Fort Alexandrovsk (Fort Shevchenko), Aktyubinsk (Aktobe), Kostanay, and Verny (Almaty).

To this day, three prominent memorials dedicated to Austro-Hungarian prisoners of war have been preserved on the territory of modern Kazakhstan:

Fort Alexandrovsk (Fort Ševčenko)

Tábor vznikl v bývalé trestanecké kolonii na místě, které bylo po souši téměř nepřístupné a veškerá doprava probíhala po moři. Byli sem odesíláni zajatci za trest, většinou kvůli pokusu o útěk z jiného tábora. Zajatci byli ubytováni v bývalých kasárnách a pracovali v kamenolomu a na stavbě silnic, později také při výrobě soli. Čeští zajatci zde vytvořili hudební orchestr a díky nim se životní podmínky velmi zlepšily. Hřbitov se nachází na silnici při příjezdu do města, jsou zde pohřbeni prokazatelně tři Češi, dále rakouští, polští a maďarští zajatci. Pomník byl přibližně před 15 lety opraven, od té doby však postupně chátral. Jeho nová rekonstrukce proběhne v průběhu roku 2025.



Fort Alexandrovsk (Fort Shevchenko)

The camp was established in a former penal colony in a location that was nearly inaccessible by land, with all transportation carried out by sea. Prisoners were sent here as punishment, usually for attempting to escape from another camp. They were housed in former military barracks and worked in a stone quarry and on road construction, and later also in salt production. Czech prisoners formed a musical orchestra, and thanks to their efforts, living conditions improved significantly. The cemetery is located along the road leading into the town. It is known that three Czechs are buried there, along with Austrian, Polish, and Hungarian prisoners. Pomník byl přibližně před 15 lety opraven, od té doby však postupně chátral. Jeho nová rekonstrukce proběhne v průběhu roku 2025.



Ministerstvo obrany
České Republiky



GULAG-X-CZ

KOPŘIVNICE

město v pohybu

SYNERGY

ZAJETÍ V TURKESTÁNU

CAPTIVITY IN TURKESTAN

Kazalinsk (Kazaly)

Tábor vznikl při kasárnách, které byly ale velmi malé, takže zajatci zpočátku vybudovali jurtový tábor, s příchodem zimy jurty zapustili do země a vybavili kamny. Předsedou táborové organizace byl budoucí generál Eduard Kadlec, mezi její přední členy patřili i budoucí generálové Kravák, Kasalický a Borecký. Hřbitov se nachází za městečkem a pomník vybudovaný k uctění památky zajatců je tvořen křížem a doplněn nápisem v ruském a německém jazyce.

Kazalinsk (Kazaly)

The camp was established near military barracks, but these were very small, so the prisoners initially built a yurt camp. With the arrival of winter, they lowered the yurts into the ground and equipped them with stoves. The head of the camp organization was future General Eduard Kadlec, and among its leading members were future generals Kravák, Kasalický, and Borecký. The cemetery is located outside the town, and the memorial honoring the prisoners consists of a cross with inscriptions in both Russian and German.



Ust'-Kamenogorsk (Oskemen)

Tábor přivítal první z českých zajatců hned v roce 1914, jejich šikovnosti si povšimli místní podnikatelé a tak se již záhy po příjezdu někteří z nich zapojili do stavebního úsilí ve městě. Dodnes se na budově místního muzea dochoval nápis v češtině o práci českých štukatérů. Další ze zajatců odjížděli na práci do hornického města Ridder. Velká skupina zajatců všech národností (cca 6000 osob) budovala také železnici na trati Ust'-Kamenogorsk – Astana (asi 1000 km). Speciálně z Petrohradu sem byla vypravena také skupina 600 specialistů stavařů, kteří měli za úkol přes 2000 metrů vysoké hory postavit silnici spojující jižní část oblasti s čínskými hranicemi.

Ust-Kamenogorsk (Oskemen)

The camp welcomed the first Czech prisoners as early as 1914. Their craftsmanship quickly drew the attention of local entrepreneurs, and soon after their arrival, some were involved in construction projects within the city. To this day, a Czech-language inscription honoring the work of Czech plasterers can still be seen on the building of the local museum. Other prisoners were sent to work in the nearby mining town of Ridder. A large group of prisoners of various nationalities (approximately 6,000 people) also worked on the construction of a railway line between Ust-Kamenogorsk and Astana (about 1,000 km). A special group of 600 construction specialists was dispatched from Petrograd with the task of building a road through mountains over 2,000 meters high, linking the southern part of the region with the Chinese border.



Austrijská daroga (Rakouská silnice)

Tento název cesta získala díky "Austrijákům", jak se zde říkalo tehdejším rakousko-uherským zajatcům. Ti se při budování silnic dostávali do nejzapadlejších koutů gubernie, čehož je důkazem cesta ve výšce 2 000 m n. m., která se nachází poblíž jezera Markakol na hranici s Čínou, vzdáleného 350 km od Ust'-Kamenogorska. Zajatci zde dokázali postavit cestu o délce téměř 110 km, která slouží svému účelu bez větší údržby i v současnosti. Silnice byla vybudována v letech 1915–1916 a během stavby byly vytvořeny postupně tři malé hřbitovy, kam byli pohřbeni zemřelí zajatci z řad stavitelů. Mezi nimi byli také vojáci narození v českých zemích.

Austriyskaya Doroga (The Austrian Road)

This road earned its name from the "Austrians," as Austro-Hungarian prisoners of war were commonly called in the region at the time. While building roads, these prisoners reached some of the most remote corners of the governorate—one example being a road at an altitude of 2,000 meters above sea level near Lake Markakol, close to the Chinese border, approximately 350 km from Ust-Kamenogorsk. Here, the prisoners managed to construct a road nearly 110 kilometers long, which still serves its purpose today with minimal maintenance. The road was built between 1915 and 1916. During its construction, three small cemeteries were gradually established, where deceased prisoner-builders were buried. Among them were also soldiers born in the Czech lands.

V boji za novou republiku

Zajatci z Turkestánské gubernie se aktivně zapojili do boje o samostatné Československo, ve větší míře dobrovolnými příspěvky na odbojové hnutí a v nezanedbatelné míře také přímo osobně v řadách československého vojska na Rusi. Z Turkestánské gubernie odjel začátkem roku 1916 velký transport dělníků do muničního závodu v Taganrogu, kde se nedostávalo kvalifikovaných pracovníků, a ve stejném roce skupina několika set dobrovolníků odcestovala také k československému vojsku. Dodnes jsou mnohé příběhy zajatců neznámé a čekají na svoje objevení.

Fighting for the New Republic

Prisoners from the Turkestan Governorate actively joined the struggle for an independent Czechoslovakia—primarily through voluntary contributions to the resistance movement, and to a significant extent also through direct personal involvement in the ranks of the Czechoslovak army in Russia. In early 1916, a large transport of workers departed from the Turkestan Governorate for a munitions factory in Taganrog, where skilled labor was in short supply. That same year, a group of several hundred volunteers also left to join the Czechoslovak armed forces. To this day, many stories of these prisoners remain unknown, still waiting to be discovered.



Mnohé mosty slouží více než sto let bez větší údržby až dodnes
Many bridges have been in service for over a hundred years without major maintenance to this day

foto / text: Radim Chrást, Ministerstvo obrany ČR
Erik Lukas, MDH



Ministerstvo obrany
České republiky



GULAG-X-CZ

KOPŘIVNICE
město v pohybu

SYNERGY